

ความสำเร็จเรื่องนิเวศวิทยาของหมู่บ้านในประเทศไทย ให้บทเรียนที่สำคัญ

จังหวัดนครสวรรค์ ประเทศไทย, ท่ามกลางความสนใจในวันนี้ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ และ ภาวะเรือนกระจก แต่สิ่งที่สำคัญที่เรามองข้าม คือ ทั่วโลกมีการตัดไม้ทำลายป่า เกือบเท่ากับ การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากรถยนต์ เมื่อไม่นานมานี้มีงานวิจัย บอกว่า การตัดต้นไม้และการเผาป่า ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจกถึง 30 %

อย่างที่เรารู้กันเป็นประจำว่า การตัดไม้ทำลายป่ามีอิทธิพลต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและสังคมถดถอย ซึ่งคนทั่วไปคิดว่าไม่สามารถแก้ไขปัญหเหล่านี้ได้ อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า ความเสื่อมเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดย “อีโก ทิปปีง พอยท์”

“อีโก ทิปปีง พอยท์”

ก็คือการรวมตัวกันของเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมกับการจัดการทางสังคม

เรื่องของชาวนาไทยคนหนึ่งและหมู่บ้านของเขา เป็นตัวอย่างของการทำ “อีโก ทิปปีง พอยท์” ได้ดี

ในปี 1954 ท่าน้ำ ชูไวงาน อพยพย้ายถิ่นมาจากที่ราบสูง “โคราช” ทางตอนเหนือของภาคอีสาน ไปอยู่ที่หมู่บ้านเขาดิน จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 225 กิโลเมตร เพื่อเรียกร้องให้มีการเปิดผืนป่าเป็นที่ทำกินของชาวบ้าน ซึ่งการเดินทางครั้งนั้น เป็นการเดินทางโดยใช้วัวลากเกวียน

“เมื่อก่อนพื้นที่แห่งนี้หาอาหารได้ง่ายมาก” ท่าน้ำ กล่าว “มีพืชและผักขึ้นอยู่ใกล้ๆบริเวณบ้าน ในคลองจับปลาได้ง่ายมาก ๆ และในป่าก็อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ป่า เช่น หมูป่า กวาง เสือ และช้าง การใช้ชีวิตก็ง่าย ๆ สบายๆ”

ด้วยธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และการร่วมแรงร่วมใจของคนในหมู่บ้าน ประกอบกับการใช้ชีวิตง่ายๆสบายๆ แต่ในระหว่างปี 2503 – 2522 รัฐบาลไทยตัดสินใจทำตามวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจตะวันตก โดยการส่งเสริมการส่งออกเป็นสำคัญ นโยบายนี้เน้นการนำทรัพยากรจากป่า และผลผลิตทางการเกษตร

มาเป็นตัวแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เพื่อเป็นทุนในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม

ครั้งหนึ่งของผืนป่า การประมง และ เกษตรกรรม มุ่งส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ ทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โตถึง 10 % ในระยะเวลา 3 ปี

ซึ่งนับว่าเป็นประเทศหนึ่งที่โตเร็วที่สุดในโลก แต่สำหรับคนที่ไม่มีพื้นที่ทำกินน้อยเช่นคุณทำน้ำ และหลายล้านคนอย่างเขา กลับมีเรื่องที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

รัฐบาลอยากให้ชาวนามีความทันสมัย และปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว ข้าวโพด ปอกระเจา และ มันสำปะหลัง เพื่อการส่งออก ผืนป่าจึงถูกตัดเพื่อขายต้นไม้ และขยายพื้นที่ทำการเกษตร โดยรัฐบาลสนับสนุนทุนกู้ยืมทางการเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ผสม ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และ อุปกรณ์ทางการเกษตร

แต่ชาวนามีเงินเหล่านั้ไปซื้อ วิทยุ มอเตอร์ไซค์ และสินค้าที่ทันสมัยอื่นๆ เพราะพวกเขาไม่เคยมีเงินมากขนาดนั้นมาก่อน

หลังจากการจ่ายเงินไปอย่างรวดเร็วประกอบกับราคาผลิตทางการเกษตรตกต่ำลง เพราะชาวนามีปลูกพืชชนิดเดียวกัน

พื้นที่ที่ถูกแล้งมาถึง สถานการณ์ก็เลวร้ายลง เพราะฝนไม่ตก ทำให้พืชไม่เจริญเติบโตและเริ่มล้มตาย ชาวบ้านเริ่มเป็นหนี้มากขึ้น ทำน้ำและครอบครัวของเขาซึ่งมาจากพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และสะดวกสบาย แต่หลังจากฝนไม่ตก ชีวิตของเขาพบกับความหิวโหย ความยากจน และปัญหาสังคมในเวลาไม่นาน

ชาวบ้านตัดต้นไม้ส่วนที่เหลืออยู่ เพื่อขยายพื้นที่ทำกิน เพราะไม่อยากจะเป็นหนี้ ทำน้ำกล่าวว่า “ในขณะนั้นบนไหล่เขาไม่เหลือต้นไม้สักต้น มีแต่ความร้อนและความแห้งแล้งเท่านั้น”

พื้นดินซึ่งเคยเป็นพื้นดินที่มีคุณภาพดีมาหลายปี แต่ถูกกัดกร่อน และชาวบ้านใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้นทำให้พื้นดินเสื่อมคุณภาพลงเรื่อยๆ ดินไม่ชุ่มน้ำ จำนวนผลผลิตก็ลดลง

ชาวบ้านเริ่มออกไปหางานทำในเมืองใหญ่ ในช่วงฤดูร้อน เพราะไม่อยากเป็นหนี้ คนในครอบครัวเริ่มแยกย้ายกัน ทำน้ำกล่าวว่า “ไม่เหมือนเมื่อก่อนที่ชาวบ้านจะดูแลซึ่งกันและกัน ในครั้งแรกที่พวกเราเริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับจิตวิทยา และ ปัญหาสังคม ความไว้วางใจและความร่วมมือมีน้อยลง

ทุกคนกลุ่มใจเกี่ยวกับพื้นที่ทำกินและปัญหาครอบครัวของตนเอง

สุดท้ายชาวบ้านแสดงความรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหานี้ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของพวกเขาเอง ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นได้ตระหนักและพิจารณาาร่วมกันถึงสิ่งที่ชาวบ้านจะทำเพื่อแก้ไขปัญหามชนได้ ซึ่งสิ่งนั้นขึ้นอยู่กับ การทำความเข้าใจกันถึงสิ่งที่ เป็นสาเหตุของปัญหา

ขั้นตอนที่สอง

คือชาวบ้านและสมาชิกในโครงการร่วมกันคิดวิธีการที่ไม่สร้างปัญหาให้ระบบนิเวศ คือ พวกเขาไม่ควรปลูกพืชเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียว ควรทำการเกษตรแบบสวนป่าเกษตร

คือการปลูกพืชหลายๆชนิด ในพื้นที่เดียวกัน เช่น ปลูกต้น ไม้และพืชให้คล้ายกับป่าธรรมชาติจริงๆ และพวกเขาก็ตัดสินใจในพื้นที่ที่ถูกทำลายโดยการจัดการและป้องกันของคนในชุมชน

สวนป่าเกษตร ไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่ของเกษตรกรในท้องถิ่น

เพราะว่าสวนป่าเกษตรก็ยังคงนำวิธีการบางอย่างของเกษตรแบบเก่ามาใช้ด้วย

สวนป่าเกษตรจะช่วยลดต้นทุน เรื่องอาหาร ปุ๋ยและสารเคมีได้มาก

เพราะใช้วิธีการธรรมชาติดูแลธรรมชาติ

ในเวลาเดียวกันวิธีการนี้จะช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศให้ป่ากลับไปอุดมสมบูรณ์เหมือนหลายปีก่อน

ความปลอดภัยเรื่องอาหารจะดีขึ้นตลอดทั้งปีด้วย ถ้าพืชชนิดหนึ่งล้มตาย

พืชอื่นๆที่เหลือยังคงเจริญเติบโตอยู่ได้

ตอนแรกมีคนจำนวนไม่มากที่พยายามจะทำสวนป่าเกษตร เพราะต้องใช้ทั้งเงิน ที่ดิน และกำลัง ซึ่งเป็นวิธีการที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคย

แต่ก็มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ทำสวนป่าเกษตรและมีเพิ่มขึ้นทุกๆปี

10

ปีหลังจากที่โครงการนี้เข้าไปในหมู่บ้านเขาดินประสบความสำเร็จมากและมีสมาชิกมากถึง 2500

คน มีหมู่บ้าน 25 หมู่บ้านในจังหวัดนครสวรรค์

ที่เอาหมู่บ้านเขาดินเป็นตัวอย่างในการทำสวนป่าเกษตร

ชาวบ้านในหมู่บ้านเหล่านั้นออกแบบเกษตรท้องถิ่น โดยการทำสวนป่าเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่หลาย

ไร่ สวนป่าเกษตรจะนำไปสู่การนำธรรมชาติกลับมาใช้อีกครั้งและการฟื้นฟูระบบนิเวศ

ก่อนนี้ในพื้นที่นั้นเคยดูเหมือนทะเลทราย เพราะว่า

มีการกัดกร่อนของดินและดินเสื่อมคุณภาพจากการใช้สารเคมีมากเกินไป

และชาวบ้านเรียกแถวนี้ว่า “ภูเขาหัวล้าน” แต่ชาวบ้านได้เปลี่ยนพื้นที่บริเวณนั้นแล้ว

ตอนนี้ป่าธรรมชาติกำลังถูกฟื้นฟูให้มีความใหญ่กว่าเดิม ซึ่งจะช่วยให้พื้นที่เหล่านั้นด้วย

มีห้วยและสัตว์น้ำที่เราเคยคิดว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว

ทำน้ำ สรุปว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความคิดของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป

เป็นการคิดร่วมกันของคนในหมู่บ้าน ถ้ามีปัญหาชาวบ้านจะคิดว่าทุกอย่างแก้ไขได้

โดยการคิดอย่างระมัดระวัง แม้ว่าเราจะมีเงินไม่มากแต่เราก็มีความสุข มีเพื่อนมาเยี่ยม

เราก็มีอาหารเพียงพอสำหรับพวกเขาโดยที่เราไม่ต้องซื้ออะไรเลย

ในเวลาเดียวกัน ทำน้ำและเพื่อนบ้านของเขายังคงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศหายไปเพราะต้นไม้กลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม

ไม่ว่าข้อมูลของหมู่บ้านเขาดินจะเป็นคำตอบให้กับหมู่บ้านอื่นๆหรือไม่

แต่ความสำเร็จของจังหวัดนครสวรรค์จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้ชาวบ้านในเขตร้อนที่กำลังประสบกับปี

ยุทธการตัดไม้ทำลายป่าในชุมชน สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ เราจะใช้“ฮ็อก ทิปป์ิง พอยท์”
เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น